

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546), s. 3 (not 3), 269; Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 186; a.e.: *Camilerimiz Ansiklopedisi* (haz. İhsan Erzi), İstanbul 1987, II, 21-23; [Konstantinos], *Constantiniade ou description de Constantinople ancienne et moderne* (trc. M. R.), İstanbul 1846, s. 117-120; A. G. Paspatis, *Byzantini Meletai*, İstanbul 1877, s. 320-322; Mordtmann, *Esquisse topographique de Constantinople*, Lille 1892, s. 42; E. Oberhummer, *Konstantinopel unter Suleiman*, München 1902; C. Gurlitt, *Die Baukunst Konstantinopels*, Berlin 1907-1912, s. 41, lv. 11^a; A. van Millingen, *Byzantine Churches of Constantinople*, London 1912, s. 164-178; J. Ebersolt — A. Thiers, *Les églises de Constantinople*, Paris 1913, s. 113-127; F. W. Hasluck, *Christianity and Islam under the Sultans*, Oxford 1929, II, 40; A. M. Schneider, *Byzanz, Vorarbeiten zur Topographie und Archologie der Stadt*, Berlin 1935, s. 78; M. Halit Bayrı, *İstanbul Folkloru*, İstanbul 1947, s. 142; R. Janin, *Eglises et monastères*, Paris 1969, s. 127-129, 143-145, 508-510; a.mlf., "Les églises Sainte-Euphémie à Constantinople", *Echos d'orient*, XXXI, Paris 1932, s. 279-281; H. Schfer, *Die Gül Camii in Istanbul, Ein Beitrag zur Mittel-Byzantinischen Kirchen Architektur*, Tübingen 1973; W. Müller-Wiener, *Bildlexikon zur Topographie Istanbuls*, Tübingen 1977, s. 340-343; Th. F. Mathews, *The Byzantine Churches of Istanbul*, Pennsylvania 1976, s. 128-139; Semavi Eyice, *Son Devir Bizans Mimarisi*, İstanbul 1980, s. 84-85, rs. 209-215; a.mlf., "Les églises byzantines d'Istanbul, du IXe au XVe siècles", *Corsi di cultura bizantina et ravennate*, XII, Ravenna 1965, s. 259-262; *Fatih Camileri ve Diğer Tarihî Eserler* (haz. Fatih Müftülüğü), İstanbul 1991, s. 102-103; J. Pargoire, "Constantinople, L'église Sainte-Théodosie", *Echos d'orient*, IX, Paris 1906, s. 162-165; N. Brunov, "Die Gül-Djami von Konstantinopel", *BZ*, XXX (1930), s. 554-560.

SEMAYİ EYİCE

GÜL ü NEVRÜZ

(گل و نوروز)

XV. yüzyıl

Çağatay şairlerinden Lutfi'nin
Celâleddin Tabîb'in aynı adı taşıyan
Farsça eserinden tercüme yoluyla
meydana getirdiği âşıkane mesnevisi
(bk. LUTFİ).

GÜL-i SAD-BERK

(گل صد برگ)

Klasik Türk edebiyatında
yüz sayısına bağlı olarak düzenlenen
değişik türdeki eserlerin ortak adı.

"Yüz yapraklı gül" anlamına gelen gül-i sad-berk tamlaması divan edebiyatında yüz beyit, yüz gazel, yüz beyitlik kaside, yüz hadis, yüz mektup gibi yüz sayı-

sı esas alınarak yazılan eserlere verilen addır. Bunlarda sayı her zaman yüze ulaşmamakla beraber müellifler, sayı bakımından eksik olan bu türdeki çalışmalarına da aynı adı vermişlerdir. Gül-i sad-berk tabirine Fars edebiyatında rastlanmamakta, bunun yerine daha çok sad-berk ("katmerli gül") ve gül-i sad-berg-i âsumân (kinaye yoluyla "âlemi aydınlatan güneş") tamlamaları görülmektedir (M. Hüseyin-i Tebrîzî, III, 1827; *Burhân-ı Kâtî Tercümesi*, s. 529; Şükûn, II, 1357; *Luğatnâme*, XIX, 160).

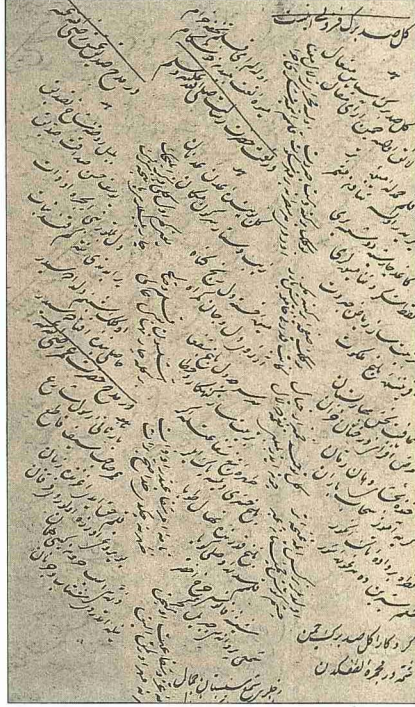
Türk edebiyatında "Gül-i Sad-berk" adıyla yazılmış eserler kronolojik olarak şöyle sıralanabilir: 1. Mesîhî'nin (ö. 918/1512) *Gül-i Sad-berg'i*. Doğum, ölüm, düğün gibi olaylara; tebrik, tavsiye, şikâyet ve teşekkür gibi konulara dair yüz kadar mektup örneğinden meydana gelmiştir. İçinde "şefkatnâme, talebnâme, irsalnâme, şevknâme, tehniyetnâme, ilâmnâme, şikâyetnâme, cevabnâme, şükürnâme, ta'ziyetnâme, iyâdetnâme ve da'vetnâme" başlıkları altında toplam on iki mektup türüne ait örnekler bulunmaktadır. Sanatlı nesirle yazılmış olan bu mektuplarda seci ve aliterasyonlara fazlaca yer verilmiştir. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde İ. Çetin Derdiyok tarafından üzerinde bir doktora çalışması yapılan eserin (bk. bibl.) dört nüshası tesbit edilmiştir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3351/2; Hacı Selim Ağa Ktp., Hüdâyî Efendi, nr. 1291; Gazi Hüseyin Begova Biblioteka, nr. 4885; Çorum İl Halk Ktp., nr. 2237/1). 2. Lâmiî'nin (ö. 938/1532) *Gül-i Sad-berg'i*. Kaynaklarda Lâmiî'nin böyle bir eserinden söz edilmemekle beraber Ramazan Şeşen bu adı taşıyan bir eserin Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi'nde (nr. A. 2244) bu-

lunduğunu bildirmektedir (bk. bibl.). 3. Bursalı Rahmî'nin (ö. 975/1568) *Gül-i Sad-berg'i*. Nizâmî-i Gencevî'nin *Mağzenü'l-esrâr* adlı eserine nazîre olarak 1567 yılında yazıldığı tahmin edilen, dinî-tasavvufî konulu, yaklaşık 1550 beyitlik bir mesnevidir. *Mağzenü'l-esrâr* gibi aruzun "müfteilün müfteilün fâilün" kalıbıyla yazılan ve yedi bölümden (ravza) meydana gelen eserde her bölümden sonra bir hikâyeye yer verilmiştir. Rahmî, eserinin "Sebebi-i Tahrîr" başlıklı bölümünde bir gece rüyasında kendisini gül bahçesinde gördüğünü, Nizâmî, Abdurrahman-ı Câmî, Emîr Hüseyin-i Dihlevî ve Ali Şîr Nevâî'nin bulunduğu bir meclise alındığını söyler; "Sundular ol demde bana dolu câm / Şevk ile nûş etti dil-i müstedâm" beytiyle de bu şairlerin iltifatlarına mazhar olduğunu ifade eder. Müellif Câmî'nin elini öperek kendisine pîr olmasını ister. Câmî, "Gülşen-i şeyh içre güzer eylesen / *Mağzen-i Esrâr'a nazîr eylesen*" deyince *Gül-i Sad-berg'i* kaleme alır. Eser üzerinde Pervin Aynagöz ve Gülgün Erişen birer çalışma yapmışlardır (bk. bibl.). 4. Hâmidîzâde Celîlî'nin (ö. 977/1569) *Gül-i Sad-berg'i*. Müellifin *Hamse'si* içinde yer alan eser Allah'a hamd ve on üç beyitlik bir na't ile başlamakta, ardından on bir beyitlik bir bahar tasviri gelmektedir. Daha sonra gülün dikenlerinden bîzar olan bûlbûlün feryatları dile getirilerek dikensiz bir gül-i sad-bergin düzenlenmesine duyulan ihtiyaç bildirilmekte, böylece esere bu adın verilmesinin sebebi açıklanmaktadır. Bunun arkasından altmış yedi beyitlik mesnevi kısmı ve son üçü Farsça olan doksan dokuz gazel gelmektedir. Eseri en geniş şekilde Hüseyin Ayan tanıtmıştır (bk. bibl., ayrıca bk. CELİLİ, Hâmidîzâde). 5. Nevî'nin (ö. 1007/1599) *Gül-i Sad-berg'i*. Şairin divanında da yer alan, III. Murad adına, "fâilâtün fâilâtün fâilâtün" vezniyle yazılmış yüz beyitlik bir kasidedir (Nevî, *Divan*, s. 33-41). Bu kaside bir övgü şiiri olmakta çok şairin, "Bu kasidem lücce-i bahr-ı hakâyıktır benim / Ka'r-ı ma'nâsında pür lû'lü-yi esrâr u iber" beytinde ifade ettiği gibi dünyanın ders alınması gereken olaylarından söz eden, dinî-tasavvufî ağırlıklı bir şiirdir. Kaynaklarda aynı bir eser olarak zikredilmeyen kasidenin Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde iki nüshası bulunmaktadır (nr. 4402-10/4966, nr. 4412-48/4976). 6. Muhyî-i Gülşenî'nin (Halvetî) (ö. 1015/1606) *Gül-i Sad-berg'i*. Aruzun "feilâtün mefâilün feilün" kalı-

Mesîhî'nin
Gül-i
Sad-berg'inin
ilk sayfası
(Hacı
Selim Ağa Ktp.,
Hüdâî Efendi,
nr. 1291)

biyla yazılmış yüz hadis şerhidir. Mesnevi tarzında bir girişle başlayan eser, şairin de belirttiği gibi bir kısmı Buhârî'den alınan hadislerin kıtalar halinde Türkçe anlamlarını ihtiva etmektedir. Kaynaklarda adına rastlanmayan eserin Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde iki nüshası mevcuttur (nr. 1233/1, 1234). 7. Âlî Mustafa Efendi'nin (ö. 1008/1609) *Gül-i Sad-berg'i*. Müellifin gazellerinden seçilmiş yüz matla'dan meydana gelen eserin Millet Kütüphanesi'nde bulunan nüshasında (Ali Emîrî Efendi, Manzum, nr. 1108) kırk sekiz beyit yer almaktadır. Âlî'nin seçme yüz gazelinden meydana getirdiği *Sade-i Sad-güher* adlı bir eseri daha vardır (*DîA*, II, 418-419). 8. Feyzî'nin (ö. 1019/1610) *Gül-i Sad-berg'i*. Eser hakkında yalnız *Sicill-i Osmânî*'de bilgi verilmekte (IV, 40), adı zikredilmeden Feyzî Abdullah Efendi'nin bu türden bir muamma yazdığı belirtilmektedir. Giriş bölümünden anlaşıldığına göre yüz isim için düzenlenmiş bir muamma risâlesi olan eserin Nuruosmaniye (nr. 4909) ve Süleymaniye (Hacı Mahmud Efendi, nr. 4224/1) kütüphanelerinde iki nüshası bulunmaktadır. 9. Bostânzâde Yahyâ'nın (ö. 1049/1639) *Gül-i Sad-berg'i*. Bu manzum-mensur eser bir mukaddime ile başlayıp münâcât, na't ve dönemin padişahı II. Osman'a yazılmış bir kaside ile devam etmekte, daha sonra Resûl-i Ekrem'in cismanî mi'racının imkânı ve mahiyeti, Kur'an'ın mucizeleri gibi konular üzerinde durularak yüz mucizeye yer verilmektedir. Eserin altı nüshası tesbit edilmiştir (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3386, 3390, Lala İsmâil Efendi, nr. 368; Hacı Selim Ağa Ktp., Selim Ağa, nr. 842; Millet Ktp., Edebiyat, nr. 360/477; Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 114). 10. Niğdeli Visâlî'nin (ö. 1056/1646) *Gül-i Sad-berg'i*. III. Mehmed'in kâğıdında (1595-1603) yazıldığı tahmin edilen ve tam adı *Gül-i Sad-berg-i Pâdişâh-ı Cihân* olan eser, aruzun "feilâtün mefâilün feilün" kalıbıyla yazılmış 210 beyitlik bir yüz hadis tercümesidir. İçinde üç kıta, iki beyit ve iki müstezad bulunan mensur mukaddime kısmından sonra yüz hadis ve bu hadislerin birer kıta halindeki tercümeleri yer almaktadır. Eserin bir nüshası Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (Agâh Sırrı Levend, nr. 406). 11. Füzûnî'nin (ö. 1068/1657-58) *Gül-i Sad-berg'i*. Aruzun "feilâtün feilâtün feilün" kalıbıyla yazılmış 167 beyitlik pendnâme türünde bir mesnevidir. Eserde tevhid ve na'ttan sonra dört halife ve Şey-

Füzûnî'nin *Gül-i Sad-berg'inin* ilk sayfası (Nuruosmaniye Ktp., nr. 4965/6, vr. 72*)

hülislâm Yahyâ Efendi'nin methine yer verilerek "Hikâyet-i Merd-i Bağbân" başlığıyla hikâye kısmına geçilmektedir. Kaynaklarda adına rastlanmayan eserin tek nüshası Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 4965/6). 12. Bursalı İsmâil Belîğ'in (ö. 1142/1729) *Gül-i Sad-berg'i*. 1723 yılında mesnevi tarzında ve aruzun "feilâtün feilâtün feilün" kalıbıyla yazılmıştır. On iki beyitlik bir münâcâtla başlayan eser, otuz yedi beyitlik bir na't ve sebep-i te'lîf kısmı ile devam etmektedir. Daha sonra III. Ahmed ve Sadrazam Damad İbrâhim Paşa'ya ait yirmi beş beyitlik bir methiye yer almakta, ardından 100 hadis birer beyitle açıklandığı esas bölüm gelmekte ve eser dokuz beyitlik hâtime kısmıyla sona ermektedir. Abdülkerim Abdülkadiroğlu'nun *Bursalı İsmail Belîğ* adlı kitabında (Ankara 1985) geniş bilgi verdiği eserin iki nüshası bilinmektedir (İÜ Ktp., TY, nr. 2206/2; İskilip İlçe Halk Ktp., nr. 1217/5). 13. Salâhî'nin (ö. 1197/1782-83) *Gül-i Sad-berg'i*. Adına yalnız *Osmanlı Müellifleri*'nde rastlanmaktadır (I, 104-107). Burada, asıl adı Abdullah Selâhaddin Uşşâkî olan Salâhî'nin eli yedi eseri arasında *Gül-i Sad-berk* de

sayılmış, fakat hakkında bilgi verilmemiştir. Salâhî ve eserleri üzerinde doktora çalışması yapan Mehmet Akkuş'un (bk. bibl.) tesbitine göre, esmâ-i hüsnâ ve esmâ-i nebî konusunda manzum-mensur ve Arapça-Türkçe olarak 1181 (1767) yılında kaleme alınan eserin tam adı *Gül-i Sad-berg-i Evrâd Berâ-yı Tuhfe-i Ub-bâd*'dir. Bilinen tek nüshası Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Muzaffer Ozak, nr. II/7, vr. 74^b-107^b). *Osmanlı Müellifleri*'nde, Taşlıca Yahyâ'nın da (ö. 990/1582) *Gül-i Sad-berk der Mu'cizât-ı Sultân-ı Enbiyâ* adlı bir eseri olduğu belirtilmektedir (II, 497; ayrıca bk. Karatay, I, 344).

BİBLİYOGRAFYA :

- M. Hüseyin-i Tebrîzî, *Burhân-ı Kâfî*^c, Tahran 1963, III, 1827; *Burhân-ı Kâfî* Tercümesi, s. 529; Şükûn, *Farsça-Türkçe Lûgat*, II, 1357; Sehî, *Tezkire* (Kut), s. 275-276, 299; Nev'î, *Diwan* (haz. Mertol Tulum — M. Ali Tanyeri), İstanbul 1977, s. 33-41; 15. Yüzyıl Şairlerinden *Mesihî'nin Gül-i Sad-berg'i* (haz. İ. Çetin Derdiyok, doktora tezi, 1994), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Latîfî, *Tezkire*, s. 119, 163, 164; Kınalızâde, *Tezkire*, I, 258, 400-404; Şeyhî, *Vekâyü'l-fuzalâ*, III, 45, 46; Riyâzî, *Riyâzü's-suarâ*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3724, vr. 145^a; *Sicill-i Osmânî*, III, 290; IV, 40, 41, 636; *Osmanlı Müellifleri*, I, 104-107, 257; II, 180, 497; III, 94; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 344; Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 74, 111; a.m.f., "Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", *TDAY Belleten* (1972), Ankara 1989, s. 54; Ali Rıza Karabulut, *Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi'ndeki Türkçe Arapça Farsça Yazmalar Kataloğu*, Kayseri 1982, s. 77; Mehmet Akkuş, *Abdullah Salâhaddin-i Uşşâkî (Salâhî'nin Hayatı ve Eserleri)* (doktora tezi, 1985), AHI Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Medeniyetleri ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, s. 262; Abdülkerim Abdülkadiroğlu, *Bursalı İsmail Belîğ*, Ankara 1985, s. 131-139; *Büyük Türk Klâsikleri*, III, 407; IV, 73; Ramazan Şeşen, "Türkiye Kütüphanelerinde Bulunan Bazı Nadir Türkçe Yazmalar", *TED*, sy. 9 (1978), s. 385, 386; Hüseyin Ayan, "Hâmidî-zâde Celîlî", *TKA*, XVII-XXI/1-2 (1983), s. 22-23; Pervin Aynagöz, "Bursalı Rahmî'nin Gül-i Sadberg'i Üzerine Bir Değerlendirme", *Fırat Üniversitesi Dergisi*, III/1, Elazığ 1989, s. 6-26; Gülgün Erişen, "Bursalı Rahmî ve Gül-i Sadberg'i", *TDe*, X/1 (1992), s. 305-313; Nihat Öztoprak, "Niğdeli Visâlî'nin Hayatı ve Eserleri", *Bir: Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, IV, İstanbul 1995, s. 143-152; Mecdud Mansuroğlu, "Celîlî, Hâmidî-zâde", *İA*, III, 66; Dihhudâ, "Sad-berg", *Luğatnâme*, XIX, 160; Ziya Bakırcıoğlu, "Celîlî (Hâmidîzâde)", *TDEA*, II, 31; "Mustafa Âlî (Gelbolulu)", a.e., VI, 455; "Rahmî (Nakkaş Bâlîoğlu)", a.e., VII, 271, 272; "Salâhî, Abdullah Selâhaddin Uşşâkî", a.e., VII, 437; Ömer Faruk Akün, "Âlî Mustafa Efendi", *DİA*, II, 418-419; Hasan Aksoy, "Celîlî, Hâmidîzâde", a.e., VII, 269-270.

İ. ÇETİN DERDİYOK